

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: Vastaukset kulttuuripoliittisen selonteon kysymyksiin

KYSYMYKSET:

- 1) Oletetaan, että tekijänoikeusjärjestelmän perusteet (tekijän taloudelliset ja moraaliset oikeudet) ovat nykyisenkaltaiset; mitkä ovat mielestänne 3 tärkeintä asiaa tekijänoikeudessa 2040-luvulla? Perustelkaa.**

1. Teknologisten muutosten keskellä on turvattava tekijänoikeus luovaan työhön pohjautuvan ansainnan perustana. Tekijöiden on voitava tulla toimeen tekemällään luovalla työllä. Tekijöiden saamien palkkioiden on oltava asianmukaisia ja oikeasuhtaisia. Suomen on pienenä kielialueena turvattava kotimaisten kielten säilymisen elinvoimaisena.

On varmistettava, että tekijän asemaa parantavat säädökset toteutuvat myös käytännössä. Tekijöiden taloudellisten ja moraalisten oikeuksien kunnioittaminen on jatkossakin tärkeää. Samalla on pohdittava, tarjoaako nykyinen lainsäädäntö riittäviä taloudellisia kannustimia luovan työn harjoittamiseen jatkossakin.

2. Tekijänoikeudet on otettava huomioon tekoälyn kaltaisia uusia teknologioita kehitettäessä ja hyödynnettäessä. Lähtökohtana pitäisi olla oikeudenhaltijan yksinoikeus, tekijältä tai muulta oikeudenhaltijalta olisi lähtökohtaisesti pyydettävä lupa teoksen hyödyntämiseen. Tekijällä pitäisi olla oikeus saada korvaus teoksensa hyödyntämisestä myös tekoälyä ja muuta teknologiaa kehitettäessä. Tapauksesta riippuen luvan voisi hankkia joko suoralla sopimisella tai soveltuvalla sopimuslisenssillä.

3. Tekijän heikompi asema tulisi ottaa entistä paremmin huomioon lainsäädännössä, sekä kansallisessa lainsäädännössä että EU-lainsäädännössä. Tekijänoikeuslainsäädännössä kaikkia oikeudenhaltijoita suojataan lähtökohtaisesti samalla tavalla, mutta yksittäisen tekijän asema on pääsääntöisesti heikompi, kuin esimerkiksi kansainvälisen yrityksen. Lainsäädäntöä kehitettäessä olisi pohdittava, millaisia tarpeita alkuperäisillä tekijöillä on. Tämä ero toteutuu jo nyt moraalisten oikeuksien osalta, mutta tekijöillä voi olla myös taloudellisten oikeuksien osalta sellaisia ongelmia, mitä muilla tekijänoikeuden haltijoilla ei välttämättä ole. Esimerkiksi tekijänoikeuslain 28 a § ja 30 a § ovat hyviä esimerkkejä sellaisesta lainsäädännöstä, jota olisi kannatettavaa kehittää jatkossakin.

2) Tiedetään, että digitaalisuus, tekoäly ja data ovat merkittäviä tekijöitä kulttuurissa ja luovan talouden kehityksessä; miten tekijänoikeutta tulisi kehittää vallitsevat reunaehdot (kv. konventiot, EU-direktiivit) huomioiden? Perustelkaa.

Digitaalisuus, tekoäly ja data tarvitsevat myös tekijänoikeuden alaista materiaalia. Tästä syystä on pidettävä mielessä, että luovan alan tekijät ovat laatineet perustan sille, että esimerkiksi generatiivisen tekoälyn kaltaisia tekoälymalleja voidaan kehittää. Luovan talouden kehityksen ytimessä on aina inhimillinen luovan työn panos. Tekijä on tässä ekosysteemissä alkutuottaja ja se tulee ottaa huomioon kaikessa kehityksessä. On huolehdittava siitä, ettei luovan työn tekijöitä syrjäytetä uudella teknologialla. Luovien tekijöiden korvaaminen tekoälyllä ja muulla teknologialla sisältöjen luomisessa voi köyhdyttää kieltä ja ajattelua sekä tukahduttaa ideoita ja luovuutta. On tutkittava, millaisia vaikutuksia tekoälyllä ja digitaalisuudella on lukutaitoon, keskittymiseen sekä kriittiseen ajatteluun. Lukutaitoa ja kriittinen ajattelu ovat tärkeitä taitoja myös toimivan demokratian kannalta.

3) Näkemyksenne perusteluineen siitä, miten samaan aikaan

a) tekijänoikeuksiin liittyvät erisuuntaiset intressit sovitetaan yhteen,

b) tekijänoikeudet muodostavat luovan työn tekijöiden ansainnan perustan ja

c) Suomen kulttuuri ja luova talous kasvaa ja kukoistaa?

Suomen kulttuuri ja luova talous ei voi kasvaa ja kukoistaa, jos tekijöiden työolot ja toimeentulo ovat heikolla tasolla. Tekijöiden toimeentulon turvaamisella turvataan myös luovan alan alkutuotanto. Tekijät luovat sen sisällön, jolle luova ala perustuu. Tekijänoikeuksien kunnioittamisesta ja tekijänoikeuksien hyödyntämisestä saaduista korvauksista ei voida tinkiä. Tällä hetkellä olemme ongelmallisessa tilanteessa, jossa luovalla alalla juuri tekijöiden toimeentulo on kaikkein hatarimmalla pohjalla. Tekijä tuntee itse hyötyvän omasta teoksestaan taloudellisesti kaikkein vähiten.

Kirjallisuus, suomen kansalliskielet ja kulttuuri pohjautuvat tekijöiden olemassaoloon. Tekijän tulee saada asianmukaista ja oikeasuhtaista korvausta teoksiensa hyödyntämisestä, jotta luovalle työlle ja uudelle materiaalille taataan jatkuvuus. Tekijän tulee myös hyötyä tekemästään työstä digitaalisessa toimintaympäristössä. Tulonjaon avoimuus, läpinäkyvyys ja oikeudenmukainen jakautuminen ovat tärkeitä. Luovien alojen tekijöiden apurahoitus ja tekijöiden työolot on turvattava. Tekijöiden on tällä hetkellä sosiaaliturvassa väliinputoajan roolissa, sosiaaliturvajärjestelmää olisi kehitettävä tämä huomioon ottaen.

On varmistettava kotimaisen luovan alan kilpailukykyisyys ja rahan kanavoituminen myös kotimaisille tekijöille ja muille toimijoille. Luovalla alalla toimivat kansainväliset markkinat, kotimaiset toimijat kilpailevat

suomalaistenkin kuluttajien rahasta kansainvälisten toimijoiden kanssa. Luovan alan on oltava houkuteltava tekijöidenkin näkökulmasta, jotta alalla voidaan luoda myös potentiaalisia vientituotteita.

On tärkeää painottaa, että tekijöiden taloudellinen toimeentulo ei ole luovan alan kukoistamisen kannalta este, vaan päinvastoin sen edellytys. Jos luovan työn tekijät eivät voi tulla taloudellisesti toimeen, katoavat alalta kaikki paitsi ne, jotka pystyvät hankkimaan toimeentulonsa muilla tavoilla. Tällöin alalta katoaa arvokas moniäänisyys.

Helsingissä 12.4.2024

Sanna Haanpää
Toiminnanjohtaja
Suomen tietokirjailijat ry

Mikko Niemelä
Juristi
Suomen tietokirjailijat ry